

Louise Bourgeois'ın Heykelleri Üzerine Bir Değerlendirme

Received/Geliş: 05/06/2017
Accepted/Kabul: 15/08/2017

Ayşe KARABEY*

Öz

Fransa'da dünyaya gelen Louis Bourgeois, 1911-2010 tarihleri arasında yaşamış olup, kadınsı duyarlılığın sanatsal yaratıya yansımada önde gelen isimlerden biri olmuştur. Yapıtlarında kaygı, aşk, yabancılaşma, kırılma, öfke, yalnızlık, mekân ve cinsellik gibi kavramları kişisel öyküsü dâhilinde izleyicisine sunmuştur. Sanat hayatında, özellikle aile sorunlarından etkilenerek (çocuklarını çok seven bir anneye ve annesini aldatan bir babaya sahip olan sanatçı, bu iki zıt duygu karmaşası içinde annesini aldatan babaya duyduğu nefret ve annesinin bu durumu sessizce kabullenişini) bunları eserlerinde yansıtmıştır. Babasından intikam aldığı "Babanın yok edilişi" eseri, muhteşem annenin temsili örümcek figürü ile "maman" isimli heykeli ve evleri kadın formuna, kadınları ev formuna dönüştürdüğü "femme maison" kadın evler serisi çalışmalarında sanatçının çocukluk yaşamından izleri görmek mümkündür. Kendi travmalarından yola çıkan Bourgeois yapıtlarında, çocukluk anılarını, özlemlerini, huzurdan yoksunluğu, nefretini, hayallerini buluşturarak kişisel öykülerini yeniden oluşturur. Bunu oluştururken zengin malzeme çeşitliliği ile kendini sınırlandırmadan sanat aracılığı ile travmasını doyasıya yaşayan sanatçı, kendi içsel yolculuğunun yanı sıra bir kadın olarak, çalışmalarında kadının toplumdaki rolünü de sorgular. Bu bağlamda Louise Bourgeois'ın hem kendini hem de toplumda kadın rolünü irdelediği otobiyografik nitelikli çalışmaları üzerinden incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Otobiyografi, Travma, Duyarlılık, Louis Bourgeois

* Arş. Gör. Cumhuriyet Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü. aysekrby@gmail.com

An Evaluation of Louise Bourgeois's Sculptures

Abstract

Louise Bourgeois, who born in France, lived between 1911 and 2010 and became one of the leading names in the reflection of feminine sensitivity to artistic creation. She has presented concepts such as anxiety, love, alienation, fragility, anger, loneliness, space and sexuality in her works to audience in her personal narrative. In her artistic life, especially her family problems, the artist, who has a father who loves his children and a father who deceives her mother, reflects in her works the hatred she felt for the father who cheated her mother in the confusion of these two opposite feelings and her mother silently accepting this situation. It is possible to see traces of the childhood life of the artist in the works of "Father's Destruction", which is avenged by her father, the spider figure of a magnificent mother, and the "feminine maison" series of femme maison "women's houses". Bourgeois, who sets out from her own traumas, recreates her personal stories by combining childhood memories, aspirations, lack of peace, hatred and dreams. While creating this, the artist, living her trauma with art through a variety of rich materials and without limiting herself, besides her inner journey, also inquires about the role of women in society in her work as a woman. In this context, the autobiographical work of Louise Bourgeois is important both in terms of self and the role of women in society.

Keywords: Autobiography, Trauma, Sensitivity, Louise Bourgeois

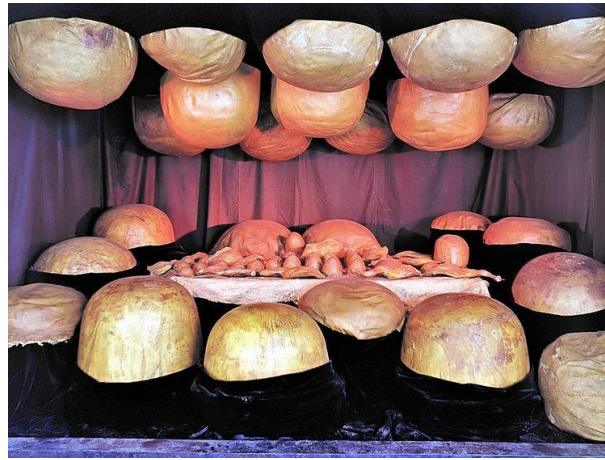
Giriş

1960'lı yıllarda erkek egemen bakış açısının dışladığı kadın kimliğinin, ABD'de bir grup feminist sanatçı, sanat tarihçisi ve sanat eleştirmeni tarafından sanatta yeterince ve doğru temsil edilmemesine karşı bir mücadele başlatılmıştır. Bu mücadelenin bilincinde ve tarafında olan sanatçıların üretimlerini, feminist sanat başlığı altında değerlendirmek mümkündür. Cinsiyet ayrımcılığından ırkçılığa her türlü ötekileştirici tavrın sorgulanmaya başlandığı ortamdan beslenen feminist sanat kadınların yoğun bir biçimde gündeme gelmesinde önemli bir rol oynamıştır (Antmen, 2016, s.239). Erkek egemen sanatsal modernizmin kırılma sürecinde feminist sanat, sanat tarihinin gelişim sürecinde Amerikalı sanat tarihçisi Linda Nochlin'in 1971'de yayımladığı "Neden Hiç Büyük Kadın Sanatçı Yok?" başlıklı ünlü makalesinde, çeşitli sorularla tarih içinde neden büyük kadın sanatçıların olmadığını irdelemiş ve nedenlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Cinsiyet farklılığının sanatsal üretime yansıyor yansımadığını sorgulayan Nochlin, hiç büyük kadın sanatçı olmamasının nedeni olarak, erkek egemen bakışla birlikte tarih boyunca oluşturulmuş kurumları ve bunların başında da eğitim kurumlarını göstermiştir. "...geçmişin ve bugünün düzeni, kadınlarla birlikte, beyaz, tercihen orta sınıf mensubu ve her şeyden önce erkek olarak doğma şansına erişmemiş herkes için, yalnızca sanat alanında değil daha başka yüzlerce alanda da engelleyici, baskıcı ve cesaret kırıcıdır. Sorun bizim kaderimizde, hormonlarımızda, aybaşı kanamalarımızda, kadın olmamızda değil, kurumlarımızda ve eğitimimizdedir" (Antmen, 2028, s.126) diyen Nochlin'in makalesi kadınlar için kadınlığa dair gerekli soruları sormasında ve eyleme geçmesinde belirleyici rol oynamıştır. Kadın sanatçılar için; erkek sanatçı mitini ve batı sanatına yerleşmiş erkek egemen anlayışı eleştiren, toplumsal ve kültürel olarak kadın kimliğine dayatılan rolleri reddeden çalışmalar üreten, (Sağlık, 3) artık kendilerini ifade edebilecekleri bir dönem oluşmaya başlamıştır. Bu dönem içerisinde 1970'lerde feminist hareket içinde boy göstermeye başlayan sanatçı Bourgeois kendi yaşam hikayelerini anlattığı eserleri ile dikkat çekmiştir.

1911'de Fransa Bièvre'de dünyaya gelen 21. yüzyıl Amerikan heykel sanatının öncülerinden olan Louise Bourgeois üç kardeşten ortanca olandır. Annesi ve babası halı restorasyonu yapmaktadır. Bourgeois'ın sanata olan yakınlığı ilk olarak bu restorasyonlar ile şekillenir, sanatçı aynı zamanda matematik ve felsefe eğitimi de almıştır. Çocuklarına düşkün ve bağlı bir anneye, gençliğinde kendisine hayran bırakan,

sonraları kendinden nefret ettiren çapkın bir babaya sahip olan Bourgeois için bu kutuplaşma hayatı boyunca çalışmalarında etkisini gösteren bir olgu olmuştur. Babasının ihaneti, annesinin ölümü ile yaşadığı kayıp ve evlenerek yaşadığı ülkeden Amerika'ya göç etmesi çalışmalarında sembolik olarak görülmektedir.

Bourgeois sanatın tanımını şöyle yapar; “ Sanat bir travmanın deneyimlenmesidir ve ya yeniden deneyimlenmesidir ” (Bernadac, 1995, s.8). Sanatçı'ya göre kendi yaşamındaki ana travma “acıyı asla geçmeyen ve yaratıcı enerji dalgalarının oluştuğu yarık” babasının ihanetiyle gerçekleşir.

Şekil 1: Destruction of the Father (Babanın yok edilişi) 1974 (<https://curiator.com/art/louise-bourgeois/destruction-of-the-father>)

(Şekil 1) Babanın yok edilişi adlı eserin alt başlığı olan “Akşam Yemeği” sanatçının babasının annesini aldatmasına karşı duyduğu nefretin temsilidir. Aynı zamanda Paris de kötü geçmiş olan çocukluğunun öcü gibidir (Alaca, 2008, s.9).

Sanatçı (Şekil 1) eserini şöyle açıklamaktadır: “Öncelikle eser bir masadan meydana gelir. Oturduğu yerden nutuk atan baba hegemonyasındaki korku ve ürkütücü masa, peki ötekiler anne ve çocuklar baba baskısına ne yapabilirler? Sessizce dinlerler ...” (Bernadac, 1996, s.94).

Aile içi kargaşanın yanı sıra doğumundan beri bir kız çocuğu olarak babası tarafından sürekli aşağılanan Bourgeois, “Annem babamı sevmiştir. Birlikte yaşamışlardı ve bir çocukları olmuştu. Babam oldukça maçoymuştu ve onun için ne yazık ki bir kızı olmuştu. Bunun annemi mutlu ettiğine emindim ancak kardeşim öldüğünde bu mutluluk yarım kalmıştı. Onlar ikinci bir çocuk yapmak için aceleci davranmışlardı

ve yüce Tanrım! Bir kız daha! Henriette. Ardından bir çocuk daha, adı da Louise. Tahmin edebileceğiniz gibi bu bendim ve büyük bir hayal kırıklığının üzerine gelmişim. Ve bir kız çocuğundan başka bir şey olamamanın özrünü taşıyordum.” (<http://sanatkaravani.com>) sözleri ile kız çocuğu olmanın travmasını yaşamaktadır.

Kendi travmalarından yola çıkan sanatçı, zengin malzeme çeşitliliği ile kendini sınırlandırmadan travmasını doyasıya yaşarken kendi içsel yolculuğunun yanı sıra bir kadın olarak eserlerinde kadının toplumdaki rolünü de sorgular.

Şekil 2: Femme Maison (Kadın Evler) 1994 (<http://www.banucarmikli.com>)

Üç çocuk annesi olan sanatçı annelik, doğurganlık, hassasiyet, kırılabilirlik gibi pek çok özelliği taşıyan kadını eserinde (Şekil 2) evlere dönüştürmektedir. Sanatçı kadın evler ile evin içinde geçirdiği zamanı, bedeni dışarda iken zihnin evde olduğunu, Amerika’da yaşarken Fransa’ya evine duyduğu özlemi sembolik olarak yansıtmıştır. Eser (Şekil 2) kadınlar tarafından evdeki kadının kimliğinin ortadan kalkması ve kadınlara bir yardım çağrısı olarak okunmuştur.

Şekil 3: Maman (Anne) 1999 (<http://sanatkaravani.com>)

Sanatçının sanatsal üretiminde çok önemli bir yeri olan ve duyguların katkısıyla ortaya çıkan heykellerinden biri olan Maman heykeli (Şekil 3) 9 metre uzunluğunda paslanmaz çelikten yapılmış, karın ve göğüs bölgesi bronz, kesesinde 26 adet mermer yumurta bulunan örümcek formu ile annenin gücünü ve korumacılığını tasvir etmiştir. Örümcek formu sanatçının annesini ve kendisini mitolojik olarak da en iyi anlatan figür olmuştur. Yunan mitolojisindeki Arakne harikulade güzel kumaşlar dokuyan bir kadındır. Ustalığı Tanrıça Athena'yı bile kızdırır. Sonunda ikisi arasında yarışma yapılır. Athena babası Zeus'a yaraşır şekilde dokuduğu kumaşta Olympos tanrılarının zaferlerini tasvir eder. Arakne ise bu ataerkil tanrıların kadınlara karşı Yunan mitolojisindeki işledikleri suçları, çektirdikleri acıları dokur. Arakne'nin çalışması Athena'yı bile etkiler ve Arakne'yi öldürmeye kıyamaz, onu örümceğe çevirir. Bourgeois'ın zanaatçı olan annesi de Arakne gibi atölyesinde ipliklerle uğraşıp halıları tamir etmektedir. Uğradığı ihanete karşı bir örümcek gibi sakin ve sessizdir.

Şekil 4: Red Room (Parents) Kırmızı Oda 1994 (<https://bourgeois.guggenheim-bilbao.eus>)

Sanatçı, (Şekil 4) çalışmasında ailesine ait olan yatak odasını çevresi eski ahşap kapılar ile örülmüş bir biçimde yıllar sonra tekrar üretmiştir. Koyu tonların hâkim olduğu çalışmada kırmızı bir plaka yerleştirilmiş çift kişilik yatak ve üzerindeki objeler, izleyicide sert, gerilimli bir mekân hissi uyandırmaktadır. Çalışmada kırmızı renk ile kan, şiddet, tehlike, utanç, kıskançlık, kötü muamele ve suçluluk için duyguların tamamı okunabilmektedir.

Şekil 5: Red Room (Child) Kırmızı Oda 1994 (<http://www.newsofheartworld.com>)

Bourgeois'in çocukluk hatıraları (Şekil 4), aile içi durumları yaşam boyunca eserlerine konu olmuştur. Çalışmada bulunan dikiş malzemeleri kırmızı iğneler ve ipler çocukluğundaki halı restorasyonu atölyesini anımsatmaktadır.

Sanatçı kendi travmasından yola çıkarak eserlerinde kişisel olanla buluşma isteği ile oluşturduğu heykellerini şöyle tanımlamaktadır:

“Heykelim bir imge değildir, bir fikir de değildir. Ben araştırıyorum. Yaptığım atıf geçmişteki bir duygudur. Sanatım bir şeytan kovma durumudur. Heykelim korkuyu yeniden deneyimlemem için izin verir bana. Böylece onu uzaklaştırabilirim. Bugün heykelimde geçmişte çözemediğim şeyleri söylüyorum. Bu, bana geçmişi yeniden deneyimleyebilmeyi ve onun gerçek boyutunda ve tarafsızlığında geçmişi görebilme fırsatını veriyor. Korku pasif bir durumdur ve maksadımsa onu aktifleştirmek ve kontrol edebilmek, onu, bugün ve burada yalnız bırakmaktır. Pasiflikten aktifliğe doğru bir hareket. Çünkü eğer geçmiş reddedilirse, bugün yaşayamazsınız. Geçmiş korkuları beden işlevleriyle bağlantılandırıldığı için onlar beden olarak görünürler. Benim için heykelim bedenimdir, bedenimse heykelimdir.” (Kotik, 1994, s.12).

Şekil 6: I Need My Memory (Anılarıma ihtiyacım var: Onlar Beni Belgeliyorlar)

(<https://gravitando.wordpress.com/tag/artist/>)

Geçmişini anlatan bir figür olarak Bourgeois kişisel kayıbdan korunduğunu söyle ifade eder; “Üretmezsem çıldırabilirdim. Bir şekilde bunlardan kurtulabilmeliydim.” Sanatçı geçmişinden kurtulabilmek ve geçmişini yeniden yaratarak hayatta kalabilmek için eserlerini üretir. (Şekil 6) “Hücre”(Cell) serisinde, anıları temsil eden metaforlarla farklı nesne düzenlemeleri yaparak geçmişin anıları ile şimdiki koruma altına alır. Bourgeois bu seride hücre adını verdiği çeşitli odalar yaratmıştır. Hücrelerin içleri çeşitli eşyalarla doludur. Bu eşyalar geçmişi anımsatan nesnelere seçilerek birbirleriyle ilişki içinde sunularak her bir hücre onun kişisel müzesi haline dönüşmüştür” (İlter, 2006, s.30).

Şekil 7: Le Defi (Meydan Okuma) 1991(<https://www.guggenheim.org/artwork/653>)

Sanatçıya göre, zarif bir heykel olan (Şekil 7) sıkıntı ve acılar karşısında kendini koruma anlamını simgelemektedir. Malzeme olarak belirgin bir ağırlığa ve sertliğe sahip taş heykellerin aksine Bourgeois, şeffaf, kırılğan ve zarif kendi tarafından kullanılmış kişisel yaşanmışlığı olan cam nesnelere tercih etmiştir. Ahşap raflara dengeli bir şekilde yerleştirilmiş parfüm şişeleri, aynalar zorlu durumlar ve acıya karşı kişinin kendisini korumasının temsili olmuştur. Diğer taraftan eserdeki cam nesnelere

yetersizlik, korku ve yalnızlık duygularını açığa çıkarma gibi gizli bir itirafı da barındırmaktadır.

Sonuç

“Anıların toplayıcısı” olarak anılan Louise Bourgeois, altmış yılı aşkın öz yaşamsal veriler taşıyan sanat hayatıyla çok özel bir yere sahip olmuştur. Altmış yıllık sanat yaşamı süresince görsel yaratıcılığı ve enerjisinden hiçbir şey kaybetmeden üretmeye devam etmiştir. Bourgeois’ın heykellerinde yaşamsal pratikteki “Anne” ve “Kadın” olma hallerinin sanatsal olana nasıl dönüştüğünü üç boyutlu olarak görmek mümkündür. Yaşamı heykel olan sanatçı, bir kadın olarak ilk önce bir kız çocuğu, sonra eş, ardından anne olarak çocukluk anılarından asla vazgeçmeden, çocukluğunda veremediği cevapları yetişkin olunca heykelleri ile verebilmiştir. Sanatçının otobiyografik nitelikli her eserinde kendi yaşamından izler okunabilir. Nefret duyduğu babası, annesini ve eşini kaybedişi, yaşadığı yerden göçü, kız kardeşinin rahatsızlığı gibi yaşadığı travmalarından kurtulabilmek için onu yeniden eserlerinde oluşturarak hayata tutunmuştur. Yaptığı heykellerinde malzeme sınırlılığını düşünmeden travmasını doyasıya yaşayan sanatçı, kendi anılarıyla yüzleşip kadına yüklenen anlamları da sorgulamıştır. Louise Bourgeois’ın heykelleri öz yaşamsal öykü, kadınsal duyarlılık, anı, aidiyet, mekân, ihanet, yalnızlık, cinsellik gibi konulardan oluşmuştur. Sanatçının sanatsal söylemi, duygusal mücadeleleri anlatan hayatın içinden sanatsal yaratıya yansıyanlar olması açısından önemlidir.

Kaynakça

- Alaca, I. (2008). Louise Bourgeois'nın Sanatının Kronolojik Dönüşümü. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-16
- Antmen, A. (2008). *Sanat/ Cinsiyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Antmen, A. (2016). 20. *Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Bernadac, M. L. (1995). *Louise Bourgeois*, Flammarion. Paris.
- İlter, İ. (2006). *Öz yaşamsal Sürecin Ve Kadın Olma Halinin Yansıma Alanı Olarak Louise Bourgeois'da Görsel Anlatı*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Kotik, C. Sultan, T. ve Leigh, C. (1994) *Louise Bourgeois: The Locus of Memory Works 1982-1993 by Louise Bourgeois*, Brooklyn Museum: Harry N Abrams
- Sağlık, E. (2013). Kamusal Alanda Kadınlık Hallerinin Temsili. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 24-43.
- <http://sanatkaravani.com/can-sikintisi-bittigi-anda-sanat-da-bitmistir-bourgeois/> Erişim Tarihi: 01.06.2017
- <https://curiator.com/art/louise-bourgeois/destruction-of-the-father> Erişim Tarihi: 01.06.2017
- http://www.banucarmikli.com/kadinin-sanatta-var-olma-cabasi/big_255425_8743_2-louise-bourgeois-femme-maison-1994_big/ Erişim Tarihi: 01.06.2017
- <http://sanatkaravani.com/bir-anne-figuru-olarak-orumcek-formu-ve-maman-heykeli/> Erişim Tarihi: 01.06.2017
- <https://bourgeois.guggenheim-bilbao.eus/en/red-room-parents> Erişim Tarihi: 01.06.2017
- <http://www.newsoftheartworld.com/louise-bourgeois-art-making-as-means-of-survival/?lang=en> Erişim Tarihi: 01.06.2017
- <https://gravitando.wordpress.com/tag/artist/> Erişim Tarihi: 01.06.2017
- <https://www.guggenheim.org/artwork/653> Erişim Tarihi: 01.06.2017